

บทที่ 1

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมา มีนักวิชาการหลายท่านทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างชาติ ได้พยายามสำรวจหรือทำการศึกษาความหลากหลายของชนิดปลาในประเทศไทยต่อเนื่องกันมาจนกระทั่งปัจจุบัน ทำให้มีข้อมูลเกี่ยวกับชนิดของปลาในประเทศไทยเพิ่มขึ้นตลอดมา อย่างไรก็ตามงานด้านนี้ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับการตอบคำถามที่ซับซ้อนมากขึ้นเกี่ยวกับความหลากหลายของชนิดปลาน้ำจืดในประเทศไทย

กล่าวได้ว่างานความหลากหลายชนิดของปลาหมุสกุล *Botia* Gray, 1831 ในประเทศไทย ที่ผ่านมามีเพียงของ Smith (1945) เท่านั้น ที่แม้จะเริ่มด้วยการพบปลาหมุทั้งหมด 6 ชนิด แต่ที่สำคัญคือได้ให้ข้อมูลทางอนุกรมวิธานและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่นับว่าสมบูรณ์มากจนได้เป็นบรรทัดฐานกันมาถึงปัจจุบัน สำหรับเอกสารอื่น ๆ ที่เป็นผลการศึกษาระยะต่อมามากจะเป็นเพียงแค่การเสนอชื่อวิทยาศาสตร์ของปลาหมุที่พบเท่านั้น ที่น่าสนใจก็เป็นการเสนอชื่อที่เป็นชนิดใหม่ที่พบ พร้อมรายละเอียดหรือรายงานการพบชนิดที่ต่างไปจากที่รู้จักกันมาก่อน ซึ่งแม้ปัจจุบันก็ยังมีการค้นพบชนิดของปลาหมุเพิ่มขึ้นจากเดิมอยู่อีก งานเหล่านี้อยู่ในสภาพกระจัดกระจายและไม่สะดวกที่จะนำมาใช้ เพราะรายงานชนิดของปลาหมุในอดีต ผู้ศึกษาแต่ละคนให้ความสำคัญกับชนิดปลาหมุที่พบในแหล่งน้ำเฉพาะแห่งซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของงานที่กล่าวถึงปลากลุ่มอื่นอีกหลายชนิดที่พบในบริเวณเดียวกัน ปัญหาที่สำคัญก็คือผลงานต่าง ๆ ดังกล่าวหลายครั้งให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกันในเรื่องของการวิเคราะห์ชนิด โดยเฉพาะเมื่อวิธีการศึกษาเปรียบเทียบก็มักใช้เพียงแค่ลักษณะสีที่ปรากฏขณะสดหรือยังมีชีวิตของปลาที่ต่างชนิดและขนาดกันเพียงไม่กี่ตัว ทั้ง ๆ ที่เข้าใจกันว่าสีที่ปรากฏขณะสดของปลาหมุแต่ละชนิดนั้นอาจแตกต่างกันตามแหล่งน้ำที่มันอาศัยอยู่ได้ (จิราวรรณ คำธรร, 2542) ที่เห็นได้ชัดก็คือ ข้อมูลของจำนวนก้านครีบของปลาหมุที่เกือบจะคงที่ในชนิดเดียวกันกลับต่างกันจนผิดปกติ เหล่านี้จึงมีผลทำให้เกิดความผิดพลาดและสับสนยิ่งขึ้นเมื่องานเหล่านี้ถูกนำไปใช้หรืออ้างอิงโดยผู้ที่ไม่มีประสบการณ์เพียงพอ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องตัวอย่างและการเก็บรักษาไว้เพื่อการอ้างอิง เพราะที่ผ่านมายังไม่สามารถสืบกลับไปหาตัวอย่างที่เป็นหลักฐานของการพบหรือค้นพบเพื่อตรวจสอบและเปรียบเทียบ

ความสำคัญของการวิเคราะห์ชนิดปลาหมุยังมีผลในทางกฎหมาย เช่น ปลาหมุอารีย์ *Botia sidthimunki* ซึ่งเป็นปลาที่มีสีสันน่าสนใจจนมีประวัติเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักเล่นปลาสวยงาม จนมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์และได้ถูกจัดเป็นสัตว์น้ำคุ้มครอง แต่ความสับสนก็เกิดขึ้นเพราะปลาหมุ *Botia nigrolineata* มีลวดลายใกล้เคียงมาก จนทำให้เกิดความเข้าใจว่าเป็นปลาหมุอารีย์ทั้งในหมู่ผู้เลี้ยงปลา นักวิชาการและผู้ใช้กฎหมาย

ในการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาที่เจาะจงเฉพาะในเรื่องอนุกรมวิธานของปลาหมอ สกุล *Botia* Gray, 1831 ในประเทศไทย โดยการรวบรวมตัวอย่างพร้อมข้อมูลใหม่จากทุกลุ่มน้ำของประเทศ รวมทั้งสำรวจตัวอย่างเก่าที่เคยมีการสะสมกันไว้ตามสถาบันต่าง ๆ จากตัวอย่างทั้งหมดเหล่านี้ได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์หาชนิดและรวบรวมลักษณะที่แตกต่างกันรวมทั้งลักษณะเด่นของแต่ละชนิด เพื่อการจัดทำข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างชนิด รวมถึงการเสนอข้อมูลประวัติการกระจายพันธุ์ของแต่ละชนิดในแหล่งน้ำจืดของไทยทั้งหมดไว้ในงานเดียวกัน เพื่อใช้เป็นหลักของงานวิจัยด้านชีววิทยา การประมง การบำรุงพันธุ์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางชีวภาพอันมีค่าให้คงความสมดุลยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อสำรวจสืบสวนและเปรียบเทียบความหลากหลายพร้อมปรับปรุงเกณฑ์งานอนุกรมวิธานของปลาหมอสกุล *Botia* Gray, 1831 ทุกชนิดที่มีอยู่ในประเทศไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบข้อมูลอนุกรมวิธานของปลาหมอในประเทศไทยที่พบทั้งหมดในปัจจุบัน
2. ปรับปรุงเกณฑ์การจัดจำแนกวิเคราะห์ชนิดของปลาหมอให้ถูกต้องและครอบคลุมกับทุกชนิด
3. ทราบถึงชนิดและการกระจายของปลาหมอในลุ่มน้ำต่าง ๆ ของประเทศไทย
4. สามารถนำข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาด้านอื่น ๆ ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย